

**IDEE PEDAGOGIKI SPECJALNEJ W PRAKTYCE WYCHOWAWCZEJ I
PUBLICYSTYCZNEJ SPUŚCIZNIE J. KORCZAKA**

Sformułowanie problemu. *Mimo, że historia rozwoju pedagogiki specjalnej liczy blisko 300 lat, szczególne zainteresowanie naukowców jej problemami zaczyna się dopiero w latach 90-tych dwudziestego wieku, co tłumaczy się specyfiką okresu przejściowego rozbudowy państwowości ukraińskiej i koniecznością realizacji społecznego zamówienia społeczeństwa. Nieprzypadkowo ten okres utożsamia się z «trzecią falą», co według charakteru i jej skutków przypomina lata wojny domowej i drugiej wojny światowej, którego nieodłącznym kryterium jest krytyczne obniżenie poziomu życia ludności, pogorszenie stanu psychosomatycznego zdrowia dzieci i dorosłych, zanik ogólnoludzkich i narodowych duchowo-moralnych wartości, poszerzenie takich społecznych przejawów jak sieroctwo, bezdomność, prostytutka, narkomania, alkoholizm, przestępczość wśród dorastającego pokolenia.*

Cel artykułu. *Rozewrzeć ratę Janusza Kopczaka do rozwoju rehabilitacyjnej pedagogiki jak samodzielnej dziedziny pedagogicznej nauki.*

Analiza ostatnich publikacji. *Osobowość tego niewątpliwie utalentowanego i zachwyconego zagadnieniem wychowania działacza niejednokrotnie przyciągała uwagę współczesnych zagranicznych (N. Zadornowa, L. Klarina, M. Kondakow, G. Rizz, W. Smirnowa, M. Szabajewa, A. Szarow) i rodzimych badaczy (M. Bybluk, N. Kaleniczenko, A. Kosteckij, B. Czajkowski, A. Czerniawska). W odrębnych pracach znajdujemy próbę porównania majestatu idei Janusza Korczaka z poglądami D. Diuji (D. Berding) i W.O. Suchomlinskiego (R. Waliejewa, S. Denysyuk, W. Plużnyk). I to także jest uzasadnione bez względu na konsekwencję działalności znanych pedagogów przeszłości, przecież cała plejada pedagogów XVIII-XIX wieku kształtowała się pod wpływem światopoglądu J.A. Komenskigo i utworów J.J. Russo; na poddaszu Domu Sierot zaczytywał się w «Poemacie pedagogicznym» A.S. Makarenki «stary lekarz» z Warszawy, a jego praca «Jak kochać dziecko» inspirowała do pracy dyrektora Pawływskiej szkoły W.O. Suchomlinskiego.*

Referowanie głównego materiału. *Niewątpliwie pojęcia «pedagogiki specjalnej» w ujęciu odrębnej dziedziny nauki przyrodniczej, która przewiduje kompleksowe podejście do pokonania odchyleń w rozwoju, zachowaniu i komunikacji dzieci, które wynikły wskutek tymczasowo zaburzonych lub utraconych zdolności, Janusz Korczak nie wykorzystuje. Co więcej, nawet nie oferuje żadnej konkretnej praktycznej rekomendacji dotyczącej usunięcia ustalonych wad: przecież każde dziecko jest niepowtarzalną jednostką i jej wady są również indywidualne. On tylko hojnie dzieli się nabytym doświadczeniem wychowawczym, pozostawiając potomkom prawo wyboru najbardziej odpowiedniego sposobu działania. Mimo to, w oparciu o niemal ośmioletnie doświadczenie praktyki pediatrycznej i mistrzowskie władanie środkami etiologicznego, patogenetycznego i symptomatycznego leczenia, «stary lekarz» próbuje pojąć przyczyny pojawienia się odchyleń w kształtowaniu osobowości dziecka na jego różnych etapach wiekowych, wyjaśnić mechanizm rozwoju i poddać analizie związek zewnętrznych przejawów tych odchyleń z niedociągnięciami wychowania rodzinnego, ujemnym wpływem socjum i dydaktycznymi czynnikami nauki szkolnej.*

Polski pedagog akcentuje, że każde normalne, urodzone jako zdrowe, dziecko może odchyłać się od trajektorii rozwoju, ale największy błąd rodziców polega na ukrywaniu wad dziecka i pomyłek w jego wychowaniu. Takich niezręcznych dzieci chyba nie można odbierać jako zaburzone, lecz pretendują one do swojej dawki wzmocnionej uwagi pedagogicznej i odpowiednich przedsięwzięć rehabilitacyjnych.

Następny ważny aspekt pedagogiki specjalnej to podejście kompleksowe do przezwyciężenia ujawnionych defektów zachowywania się i rozwoju dziecka, co zmusza do zjednoczenia wysiłków wychowawców, rodziców i lekarzy nie tylko w granicach zakładów oświatowych, ale również w punktach opieki, w żłobkach fabrycznych, na koloniach letnich, w dziecięcych zakładach uzdrowiskowych, i zadaniem których jest «nie zastępowanie higieny i zabezpieczenia społecznego, a sprzyjanie im».

Wynik. *Więc, można dojść do wniosku, że idea pedagogiki specjalnej w praktyce wychowawczej i publicystycznej spuściznie Janusza Korczaka według swojej istoty przybliżyła się do obronnego wychowania. To przewiduje, przede wszystkim, obronę dziecka przed chorobami społecznymi, od*

dyletanctwa pedagogicznego nauczycieli i niskiej wychowawczej kultury rodziców, co staje się możliwym tylko pod warunkiem kompleksowego podejścia ze strony pedagogicznych i medycznych pracowników, rodziców, a także wszystkich zaangażowanych w sprawy wychowania.

Słowa kluczowe: pedagogika specjalna; rehabilitacja; praktyka wychowawcza; publicystyczna spuścizna; pedagog; lekarz; filantrop; pisarz; Janusz Korczak.

Sformułowanie problemu. Dynamizm i postępowość procesów państwowotwórczych, które dotyczą wszystkich dziedzin życia ekonomicznego, politycznego i kulturalnego życia ukraińskiego społeczeństwa, odbijają się także na rozwoju ojczystej nauki pedagogicznej. Odbywa się jej stałe uzupełnienie przez nowe osiągnięcia i twórcze znaleziska badaczy, co powoduje rozszerzenie strukturyzacji nauki pedagogicznej kosztem powstania takich odrębnych kierunków, jak pedagogika społeczna, andragogika, pedagogika opiekuńczo-prewencyjna, pedagogika specjalna.

Mimo, że historia rozwoju pedagogiki specjalnej liczy blisko 300 lat, szczególne zainteresowanie naukowców jej problemami zaczyna się dopiero w latach 90-tych dwudziestego wieku, co tłumaczy się specyfiką okresu przejściowego rozbudowy państwowości ukraińskiej i koniecznością realizacji społecznego zamówienia społeczeństwa. Nieprzypadkowo ten okres utożsamia się z «trzecią falą», co według charakteru i jej skutków przypomina lata wojny domowej i drugiej wojny światowej, którego nieodłącznym kryterium jest krytyczne obniżenie poziomu życia ludności, pogorszenie stanu psychosomatycznego zdrowia dzieci i dorosłych, zanik ogólnoludzkich i narodowych duchowo-moralnych wartości, poszerzenie takich społecznych przejawów jak sieroctwo, bezdomność, prostytutcja, narkomania, alkoholizm, przestępczość wśród dorastającego pokolenia.

Analiza ostatnich publikacji. Strategia poszukiwania skutecznych przedsięwzięć i programów dotyczących państwowego wsparcia najbardziej bezbronnych warstw ludności, i w pierwszej kolejności dzieci, jako przyszłości naszego społeczeństwa, znalazła swój wyraz w szeregu normatywno-prawnych aktów urzędowych, wśród których są Deklaracja «O ogólnych zasadach państwowej młodzieżowej polityki na Ukrainie» (z dn. 15.12.1992 r.), Prawo Ukrainy «O ochronie dzieciństwa», (z dn. 26.04.2001 r.), Prawo Ukrainy «O pracy socjalnej z dziećmi i młodzieżą» (z dn. 21.06.2001 r.), «Koncepcja wczesnej rehabilitacji społecznej dzieci-inwalidów» (z dn. 12.10.2000 r.), Program «Ukraińska rodzina», a także Dekret Prezydenta Ukrainy «O koncepcji rozwoju ochrony zdrowia ludności Ukrainy», «O dodatkowych przedsięwzięciach wykonania narodowego programu «Dzieci Ukrainy», «O narodowym programie «Reproduktywne zdrowie Ukrainy w latach 2001-2005», «O celowym kompleksowym programie genetycznego monitoringu Ukrainy w latach 1993-2003» i inne.

Co dotyczy uświadomienia priorytetowej roli pedagogicznej rehabilitacji różnych kategorii problematycznych dzieci i w pierwszej kolejności dzieci «grupy ryzyka», jej konieczność ustala się tylko w nawiązaniu do organizacji specjalnej oświaty (rozdział II, art. 11 Prawa Ukrainy «O pracy socjalnej z dziećmi i młodzieżą»).

W tym kontekście uzasadnionym staje się twierdzenie, że dalszy rozwój dowolnej dziedziny ludzkiej wiedzy nie jest możliwy bez rzetelnej retrospektywnej analizy osiągnięć przeszłości. Stąd aktualizacja problemów pedagogiki specjalnej nie jest możliwa bez twórczego przemyślenia działalności wychowawczej i publicystycznej spuścizny polskiego pedagoga, lekarza, filantropa i pisarza Janusza Korczaka, który stał u podstaw tej dziedziny nauki pedagogicznej w I połowie XX wieku. Cel artykułu polega na próbie teoretycznego uogólnienia doświadczenia rehabilitacyjno-pedagogicznej działalności Janusza Korczaka, naświetleniu jego poglądów na pedagogikę specjalną jako na ochronne wychowanie, ustaleniu obiektu badania tej dziedziny nauki pedagogicznej, jej najbardziej rozpowszechnionych sposobów wpływu na dzieci z odchyleniami w zachowaniu, rozwoju i komunikacji.

Osobowość tego niewątpliwie utalentowanego i zachwyconego zagadnieniem wychowania działacza niejednokrotnie przyciągała uwagę współczesnych zagranicznych (N. Zadornowa, L. Klarina, M. Kondakow, G. Rizz, W. Smirnowa, M. Szabajewa, A. Szarow)

[5; 7; 8; 16; 17; 18] i rodzimych badaczy (M. Bybluk, N. Kaleniczenko, A. Kosteckij, B. Czajkowskij, A. Czerniawska) [2; 6; 15; 18]. W odrębnych pracach znajdujemy próbę porównania majestatu idei Janusza Korczaka z poglądami D. Diuji (D. Berding) [1] i W.O. Suchomlinskiego (R. Waljejeva, S. Denysyuk, W. Plużnyk) [3; 4; 17]. I to także jest uzasadnione bez względu na konsekwencję działalności znanych pedagogów przeszłości, przecież cała plejada pedagogów XVIII-XIX wieku kształtowała się pod wpływem światopoglądu J.A. Komenskigo i utworów J.J. Russo; na poddaszu Domu Sierot zaczytywał się w «Poemacie pedagogicznym» A.S. Makarenki «stary lekarz» z Warszawy, a jego praca «Jak kochać dziecko» inspirowała do pracy dyrektora Pawływskiej szkoły W.O. Suchomlinskiego.

Referowanie głównego materiału. Janusza Korczaka niewątpliwie można odnieść do plejady znanych działaczy filantropów, wśród których za wiodących uważani są I.B. Bazedow, K.F. Bardt, Verli, H.G. Volke, H.G. Salzman, I.G. Kampe, J.G. Pestalocci, F.E. von Rohov. (praktycy ruchu filantropijnego), H.F. Guts-Muts i E.H. Trapp (filantropi - teoretycy) W tym samym czasie polski pedagog nie ukrywa swego nastawienia do filantropii, które, «nie lecząc społeczeństwa od żadnej choroby i nie zapewnia żadnej z jego potrzeb» [10, s. 215], jednak wykonuje dwa ważne zadania:

1. na poziomie społecznym ujawnia «wrzody», jeszcze niezauważone lub niedocenione przez państwo, które nakłada obowiązek ich usunięcia na społeczeństwo;

2. na poziomie prywatnym zwiększa możliwość inwestycji w budowę filantropów i pozwala na bardziej elastyczne podejścia do wyboru systemu pedagogicznego.

Jeśli spróbować określić miejsce Janusza Korczaka wśród znanych pedagogów z przeszłości, którzy łączyli w swojej działalności gruntowne wykształcenie medyczne z praktyką pracy wychowawczej, to mają to być niewątpliwie: O.S. Wirenius, M.P. Gundobin, O. Dekroli, W.P. Kaszczenko, P.F. Lesgaft, M. Montessori i W.M. Soroka-Rosynski. Jeśli brać pod uwagę antropologizm poglądów Janusza Korczaka, wtedy obok niego pojawiają się postacie A. Wallona, D. Diuji, S. Holla, K.D. Uszynskiego, J.A. Arkina, I.A. Ariamowa, P.P. Blonskiego, O.P. Boltunowa.

Niewątpliwie pojęcia «pedagogiki specjalnej» w ujęciu odrębnej dziedziny nauki przyrodniczej, która przewiduje kompleksowe podejście do pokonania odchyłeń w rozwoju, zachowaniu i komunikacji dzieci, które wynikły wskutek tymczasowo zaburzonych lub utraconych zdolności, Janusz Korczak nie wykorzystuje. Co więcej, nawet nie oferuje żadnej konkretnej praktycznej rekomendacji dotyczącej usunięcia ustalonych wad: przecież każde dziecko jest niepowtarzalną jednostką i jej wady są również indywidualne. On tylko hojnie dzieli się nabytym doświadczeniem wychowawczym, pozostawiając potomkom prawo wyboru najbardziej odpowiedniego sposobu działania. Mimo to, w oparciu o niemal ośmioletnie doświadczenie praktyki pediatrycznej i mistrzowskie władanie środkami etiologicznego, patogenetycznego i symptomatycznego leczenia, «stary lekarz» próbuje pojąć przyczyny pojawienia się odchyłeń w kształtowaniu osobowości dziecka na jego różnych etapach wiekowych, wyjaśnić mechanizm rozwoju i poddać analizie związek zewnętrznych przejawów tych odchyłeń z niedociągnięciami wychowania rodzinnego, ujemnym wpływem socjum i dydaktycznymi czynnikami nauki szkolnej. Ten aspekt pedagogiki specjalnej znalazł rzetelne wyjaśnienie w jego «Regułach życia»: «Mamy kilkanaście dziesiątków wymiarów, dziesiątki niezbyt pasujących wykresów zwyczajnego procesu wzrostu i nic nie wiemy o znaczeniu przyspieszeń, opóźnień i odchyłeń w rozwoju, które spotykane są u dzieci. Znając piąte przez dziesiąte anatomie wzrostu, nie znamy jego fizjologii... już od stu lat naszą kliniką stał się szpital jednak nie słała się nią jeszcze szkoła», - mówi Janusz Korczak [10, s. 72].

Oczywiście, wszystko zdolne, żeby rosnać, według polskiego pedagoga, wywołuje zaniepokojenie: «Czekamy na prekursorów, chcemy przewidzieć, zabezpieczyć, trwożne oczekiwanie, tego, co będzie, zwiększa pogardę dla tego, co jest". W tym sensie w najgorszej sytuacji są proletariackie dzieci, które rzeczywiście są pozbawione normalnych warunków i możliwości rozwoju: „Istnieje przekonanie, że im wyższa śmiertelność wśród dzieci proletariatu, tym silniejsze jest pokolenie, które żyje i wzrasta. Nie: złe warunki, które zabijają słabych,

osłabiają silnych i zdrowych» [10, s. 54]. Przed tą pomyłką, ostrzegali nauczycieli i praktyków M.P.Petrov i M.B.Gannushkin, natomiast Janusz Korczak proponuje go unikać drogą rzetelnego zbadania środowiska, z którego wychowankowie pochodzą: przecież wśród dzieci proletariatu też są «dzieci domu», czyli wychowane dzieci, ale są też zaniedbane – «dzieci ulicy». Jednak nie oznacza to skazania dziecka na zgubę i odwrotnie - wymaga jeszcze większej, baczniejszej uwagi na niego: «Lekarz wyrwał dziecko z paszczy śmierci, zadaniem wychowawców jest dać mu życie, aby wywalczyć dla niego prawo bycia dzieckiem» [9, s. 23]. Od tego i ma rozpocząć się walka rodziców i nauczycieli, «z każdym wyjątkowym, nietypowym, słabym lub nierównym w swoich zdolnościach dzieckiem» [10, s. 33]. W ten sposób Janusz Korczak określa obiekt badań pedagogiki specjalnej: odchylenia w zachowaniu, rozwoju i komunikacji dzieci «grupy ryzyka». Niewątpliwie, ma na myśli defekty osobowości społecznie i pedagogicznie zaniedbanych dzieci, bezdomnych, słabych i wyczerpanych przewlekłymi chorobami i tych, które mają wady fizyczne lub psychiczne.

Polski pedagog akcentuje, że każde normalne, urodzone jako zdrowe, dziecko może odchyłać się od trajektorii rozwoju, ale największy błąd rodziców polega na ukrywaniu wad dziecka i pomyłek w jego wychowaniu. Właśnie ta opinia pozwoliła Januszowi Korczakowi na wyodrębnienie, oprócz wyżej wymienionych, też dzieci z zachowaniem dewiacyjnym («dzieci niezręcznych»), wśród których każdy współczesny nauczyciel rozpozna najbardziej typowe przypadki zaburzenia zachowania, które są rozpowszechnione w zakładach edukacyjnych i na które tradycyjna nauka pedagogiczna nie przewidziała panaceum:

1) najmłodsze, poniżej zwyczajnego wieku; najstarsze, krytycznie nastawione i swawolne; powolne, roztrzepane i wątle; oraz trochę gorączkowe, natrętne;

2) dziecko, które jest ponad dyscypliną w warunkach internatu i dla którego ona jest ciężarem, które czuje się poniżone przez reżim wspólnej sypialni, jadalni, modlitwy, gry, spaceru;

3) dziecko, które powoli ubiera się, myje się, czesze się, je, które jako ostatnie ścieli łóżko, jako ostatnie wiesza ręcznik, na jego talerz i szklankę zawsze należy czekać, zatrzymuje sprzątanie sypialni i ze stołu oraz przekazanie naczyń do kuchni;

4) dziecko, które co chwilę zwraca się do ciebie z prośbami, narzeka, płacze, błaga o coś, które nie lubi towarzystwa innych dzieci i uparcie ciągnie się do ciebie, zawsze czegoś nie wie, o coś prosi, czegoś potrzebuje, chce powiedzieć coś ważnego;

5) dziecko, które niegrzecznie odpowiedziało, obraziło kogoś z personelu technicznego, pokłóciło się, pobiło się, rzucało się kamieniami, umyślnie coś złamało albo podarło, na wszystko odpowiada «nie chcę».

6) dziecko wrażliwe i wybredne, które cierpi z powodu najmniejszej uwagi, pochmurnego spojrzenia, dla którego zimna obojętność to kara;

7) sympatyczny zabawiacz, który wrzuci sobie kamień pod koszulę, będzie się huśtać na drzwiach, odkręci krany, zamknie zasuwkę, odkręci dzwonek, zabrudzi ścianę granatowym ołówkiem, podrapie gwoździkiem parapet okienny, powycina na stole litery, zabójczo wynalazcze i niezniszczalne [10, s. 135–136].

Takich niezręcznych dzieci chyba nie można odbierać jako zaburzone, lecz pretendują one do swojej dawki wzmocnionej uwagi pedagogicznej i odpowiednich przedsięwzięć rehabilitacyjnych.

Podobna tendencja zachowuje się też w naszych czasach, kiedy proces wychowania przez niedbałe ręce pedagogów dyletantów sprowadza się do kształtowania zręcznego dziecka, natomiast prawdziwego człowieka-obywatela. Pewną rolę w tym odgrywa przeważnie kobiece ciało pedagogiczne zakładów edukacyjnych, które pragnie totalnego posłuszeństwa, zrównowazenia, skupienia uczniów, zapominając, że przed nimi nie znajduje się przeciętne dziecko, a tylko chłopczyk czy dziewczynka. Aż się chce przypomnieć im słowa «starego lekarza»: «Nie dasz rady zmusić gorączkowego, żywego dziecka, żeby stało się skupione i ciche; niedowierzające i pochmurne nie stanie się komunikatywne i otwarte; samolubne i swawolne nie stanie się łagodne i pokorne» [10, s. 130].

Następny ważny aspekt pedagogiki specjalnej to podejście kompleksowe do przezwyciężenia ujawnionych defektów zachowywania się i rozwoju dziecka, co zmusza do zjednoczenia wysiłków wychowawców, rodziców i lekarzy nie tylko w granicach zakładów oświatowych, ale również w punktach opieki, w żłobkach fabrycznych, na koloniach letnich, w dziecięcych zakładach uzdrowiskowych, i zadaniem których jest «nie zastępowanie higieny i zabezpieczenia społecznego, a sprzyjanie im» [10, s. 42]. W pierwszej kolejności Janusz Korczak proponuje realizację podejścia kompleksowego w stosunku do pokonania lub przezwyciężenia chorób społecznych – głodu, zimna, wilgoci, duchoty, ciasnoty, przeludnienia, powodujących choroby i kalectwa i tworzących warunki do buntu i infekcji: «Wzrasta nowe pokolenie, podnosi się nowa fala. Idą z wadami i cnotami; stwórzcie warunki, żeby dzieci rosły piękniejsze. Nie uda nam się wygrać procesu przeciw trumnie niezdrowego dziedzictwa» [9, s. 24].

Pomiędzy środkami pedagogiki specjalnej Janusz Korczak proponuje preferować takie jak:

- gra (jedyna dziedzina do ujawnienia więcej lub mniej szerokiej inicjatywy dziecka);
- język ojczysty (sposób na wyrażenie samego siebie, powietrze, którym oddycha dziecięca dusza);
- rozkład dnia dziecka (zawiera organizację różnych rodzajów działalności, odpoczynek, odżywianie się);
- praca (jej charakter zwykle wyznaczony jest przez przynależność do pewnej warstwy społeczeństwa);
- samorząd dziecięcy (jego niezbędne atrybuty to tablica ogłoszeń, skrzynka pocztowa, dziennik ewidencji, księga notarialna, szafka na rzeczy znalezione, kiosk, wieszak na szcztoki do podłogi) [9; 10; 11; 12; 13; 14].

Więc, można dojść do wniosku, że idea pedagogiki specjalnej w praktyce wychowawczej i publicystycznej spuściznie Janusza Korczaka według swojej istoty przybliży się do obronnego wychowania. To przewiduje, przede wszystkim, obronę dziecka przed chorobami społecznymi, od dyktanda pedagogicznego nauczycieli i niskiej wychowawczej kultury rodziców, co staje się możliwym tylko pod warunkiem kompleksowego podejścia ze strony pedagogicznych i medycznych pracowników, rodziców, a także wszystkich zaangażowanych w sprawę wychowania.

Wynik. Kształtowanie i rozwój pedagogiki specjalnej nie wydaje się być możliwy bez uwzględnienia jej związków międzyprzedmiotowych z nauką pedagogiczną, psychologią, socjologią, defektologią, psychiatrią dziecięcą, pediatrią, anatomią, fizjologią oraz higieną.

Efektywność rozwiązywania zadań pedagogiki specjalnej w wielu przypadkach kształtuje się poprzez retrospektywną analizę osiągnięć światowej myśli pedagogicznej, wśród których należyte miejsce słusznie zajmuje praktyka wychowawcza i publicystyczna spuścizna polskiego pedagoga, lekarza, filantropa i pisarza Janusza Korczaka, który stał przy źródłach tej dziedziny nauki pedagogicznej w pierwszej połowie XX wieku. Jego doświadczenie pracy ze społecznie i pedagogicznie zaniedbanymi dziećmi, socjalnymi sierotami, astenicznymi i zaburzonymi dziećmi, małoletnimi przestępcami może w pełnej mierze stać się przydatne współczesnym pedagogom, którzy pragną lepiej poznać osobowość małego człowieka, pomóc mu odnowić utracone zdolności normalnego rozwoju, zachowania i komunikacji.

Perspektywę dalszych naukowych badań w zakresie wychowawczej i publicystycznej spuścizny Janusza Korczaka widzimy w badaniu wkładu polskiego pedagoga i lekarza w kształtowanie i rozwój pediatrii społecznej jako łączącego ogniwa między pedagogiką specjalną, a nauką o profilaktyce i leczeniu chorób dziecięcych. Przecież pediatria społeczna – to nauka, która opiekuje się warunkami rozwoju dziecka, jego zdrowiem i jego zaburzeniami, rehabilitacją dzieci z trwałymi zaburzeniami fizycznego, psychicznego, umysłowego i społecznego rozwoju, co nabywa szczególnej aktualności w skomplikowanych warunkach transformacji społeczeństwa.

Bibliografia

1. Berdyng, D. (1997). Antropologia pedagogiczna jako współdziałanie praktyki i teorii: znaczenie Johna Locka i Janusza Korczaka. Pedagogiczna praktyka i filozofia edukacji: materiały Międzynarodowej Konferencji 25-26 listopada 1997 r. Połtawa (in Ukr.)
2. Bybluk, M. (1994). Janusz Korczak – obrońca dzieciństwa. Odrodzenie, 5–6, 75–77 (in Russ.)
3. Walejewa, R. A. (1998). Korczak i Suchomlinski: Jak kochać dziecko. Pedagogika, 8, 48–52 (in Russ.)
4. Denysiuk, S. (1999). Dwa źródła jednej teorii: Spuścizna pedagogiczna. J. Korczaka oraz W. Suchomlinskiego. Szkoła podstawowa, 5, 46-48 (in Ukr.)
5. Zadornowa, N. (1992). Nieznany Korczak. Echo planety, 41, 39 (in Russ.)
6. Kaleniczenko, N. P. (1978). Niezniszczona moc humanitaryzmu. Szkoła radziecka, 7, 102–105 (in Ukr.)
7. Klarina, L. (1995). Dialog z Januszem Korczakiem. Wykształcenie narodowe, 2, 20–25 (in Russ.)
8. Kondakow, M. I. (1979). Wybitny polski pedagog-humanista Janusz Korczak. Pedagogika radziecka, 1, 15–21 (in Russ.)
9. Korczak, J. (1979). Prawo dziecka do szacunku // Korczak Janusz. Wybrane utwory pedagogiczne. Moskwa: Pedagogika (in Russ.)
10. Kostecki, A. (2001). „Dzieci – po pierwsze i ponad wszystko!” Szkoła podstawowa, 4, 62–63 (in Ukr.)
11. Martyniec, A. & Jusypczuk, S. (2003). O międzynarodowej konferencji pedagogicznej poświęconej 125 rocznicy urodzin Janusza Korczaka. Szkoła podstawowa, 6, 2 (in Ukr.)
12. Plużnyk, W. P. (1999). W. O. Suchomlinski i J. Korczak: różne systemy, wspólne idee. Pedagogika i psychologia: zbiór prac naukowych / pod red. I.F. Prokopenki, W.I Lozowej. Charków, 10, część II, 115–118 (in Ukr.)
13. Petrowskij, M. (1990). Smutek i nadzieja doktora Korczaka. Wszechświat, 11, 159–165 (in Ukr.)
14. Rizz, G.I. (1996). J. Korczak: dziecko musi być respektowane. Pedagogika, 4, 69-72 (in Russ.)
15. Smirnowa, W. (1968). Książki i losy. Artykuły i wspomnienia. Moskwa (in Russ.)
16. Peditria społeczna. Medyczo-społeczne aspekty rehabilitacji dzieci z uszkodzeniami organicznymi układu nerwowego. (2001). Kijów (in Ukr.)
17. Czajkowskij, B. (1978). Życie i twórczość Janusza Korczaka. Wszechświat, 11, 203–208 (in Russ.)
18. Szabajewa, M. (1978). Janusz Korczak i jego teoria pedagogiczna. Oświata ludowa, 11, 84–86 (in Russ.)

Шпак В. П. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри початкової освіти, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, Україна. **ІДЕЇ КОРЕКЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ПРАКТИЦІ ВИХОВАННЯ ТА ПУБЛІЦИСТИЧНІЙ СПАДЩИНІ ЯНУША КОРЧАКА**

Анотація. Вивчення здобутків реабілітаційної педагогіки як окремого напрямку педагогічної науки, що має понад 200-річну історію, вимагає переосмислення накопиченого цінного історичного досвіду. Значне місце в подальшому розвитку цього напрямку належить освітній діяльності та педагогічній спадщині видатного польського філантропа минулого століття Януша Корчака.

Ключові слова: фахова освіта; реабілітація; навчальна практика; творча спадщина; педагог; лікар; філантроп; письменник; Януш Корчак.

Стаття надійшла до редакції 04.04.2016 р.
Стаття прийнята до публікації 6.04.2016 р.

УДК 342.9(477)

Ярмоленко О.Д.
к.п.н., доцент кафедри соціальної
роботи та соціальної педагогіки
Черкаського національного університету
Імені Богдана Хмельницького

ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ

Анотація. У роботі досліджено правові аспекти розвитку соціальної реклами в Україні. Визначено, що соціальна реклама має бути чітко відокремлена від іншої інформації не залежно від форм та засобів розповсюдження, таким чином, щоб її можна було ідентифікувати як рекламу. Соціальна реклама повинна бути цікавою, креативною, зрозумілою й спонукальною для